

КЛАСТЕРЛЕР МЕМЛЕКЕТТІК-ЖЕКЕ МЕНШІК ӘРІПТЕСТІКТІҢ МАҢЫЗДЫ ФОРМАСЫ РЕТІНДЕ

Жәлел Елтай Сәбитұлы

Boretc_1994@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан Республикасы
Ғылыми жетекшісі - Хасенова К.К., э.ғ.к., доцент

Қазақстандық тәжірибеде мемлекеттік-жеке меншік әріптестікті қалыптастырудың жеке мысалдары қарастырылған. Қазақстан бәсекеге қабілеттілікті арттыру үшін әлеует бойынша экономикалық басым салалармен экономикаға бағыт таңдады. Осылайша туризм, мұнай-газ, машина жасау, тамақ және тоқыма өнеркәсібі, құрылыс материалдар, көлік-логистикалық қызметтер сияқты нарық сегменттерінде қазақстандық кластерлер жүйесін дамытуға бастау салуға ниет білдірді. Металлургия Мемлекеттік-жеке меншік әріптестік және кластерлерді дамыту есебінен Қазақстанның бәсекеге барынша қабілетті елдер қатарына шығуы бойынша мемлекеттік жоспарларды іске асыру республиканың ұлттық экономикасын жаңғыртуға, техника мен барлық технологиялық процестерді жетілдіруге ұсынылатын жоғары білікті қызметтерді кеңейтуге алып келуі тиіс. Бұл өз кезегінде жұмыс орындарының өсуіне, қызметкерлердің біліктілігін арттыруға алып келеді. Инновацияларға қол жетімділікті тарату, сондай-ақ транзакциялық шығындар неғұрлым аздау бірлескен жобаларды орындау және өнімді бәсекелестік үшін күрделендіруді қамтамасыз етуі тиіс.

Экономиканы дамытудың қазіргі кезеңінде жеке және мемлекеттік секторлардың өзара іс-қимылы ресурстарды бөлу тиімділігінің басты факторы болып табылады. Мемлекеттік-жеке меншік әріптестік-бұл қоғамдық маңызы бар жұмыстар немесе жобалау, қаржыландыру, құрылыс жөніндегі қызметтерді ұсыну жөніндегі мемлекеттік және жеке меншік сектор арасындағы орта мерзімді немесе ұзақ мерзімді өзара қарым-қатынастардың жиынтығы. МЖӘ-нің негізгі принципін қалыптастыру жағдайында объектілерді реконструкциялау, оналту, пайдалану, қызмет көрсету болып табылады.

МЖӘ-ауқымды отандық және халықаралық әлеуметтік маңызды жобаларды іске асыру үшін мемлекет пен бизнес одағы.

Отандық экономика үшін МЖӘ-нің басты артықшылықтарын ашамыз:

- экономиканың көптеген секторлары үшін пайдалану ықтималдығы;
- мемлекеттік құрылымдар мен жеке инвесторлар арасындағы жоба бойынша тәуекелдерді тараптандыру;
- жеке қаржыландырудың дәстүрлі нысандары үшін нашар тартымды қоғам үшін аса қысқа мерзімде маңызды жобаларды іске асыру;
- мемлекеттік маңызы бар объектілерге мемлекеттік емес инвестициялаудың үлкен көлемін пайдалану;
- инфрақұрылым объектілерін пайдалануға арналған мемлекеттік шығындарды азайту;
- *экономиканы дамыту жөніндегі ірі жүйелі мәселелерді шешу (әуежайлардың қазіргі халықаралық терминалдарын, автомагистральдарды салу, Денсаулық сақтау саласын дамыту және т.б.);
- мемлекеттік емес қаражатты тарту есебінен бюджет шығындарын азайту;
- салықтар мен бюджетке төленетін басқа да төлемдерден түсетін түсімдердің өсуі;
- бәсекеге қабілеттілікті күшейту, тарифтік ставкаларды азайту (өңірлердің әлеуметтік тұрақтылығын нығайту).

Қазақстандық ғалымдар үшін отандық және шетелдік тәжірибелері бар МЖӘ-нің түрлі нысандары қызығушылық тудырады. МЖӘ-нің неғұрлым кең таралған нысандары-

келісім-шарттық нысан, лизинг концессия (мемлекеттік меншік объектілерін жеке компанияның басқаруына беру; инфрақұрылымдық объектілерді салуға және жаңғыртуға арналған концессия; қолданыстағы инфрақұрылым объектілеріне арналған концессия); өнімді бөлу туралы келісім; мемлекеттік-жеке кәсіпорындар; "құрылыс - пайдалану - беру" схемасы болып табылады.

Келісім-шарт нысаны. Бұл нысан шетелде де, қазіргі заманғы елде де пайдаланылады және мемлекеттік құрылымдар арасында да, жеке бизнеспен де әртүрлі қызмет түрлерін көрсетуге әртүрлі келісім-шарттар жасауды білдіреді. Осы нысанның ерекшелігі келісім-шарт нысаны бойынша қызмет көрсетуге байланысты барлық тәуекелдерді мемлекет өзіне алады, бірақ сонымен бірге меншік құқығы келісілген сомаға, пайдаға немесе жиналатын төлемдерге құқықтарға ие бола отырып жеке серіктестікке берілмейді.

Лизинг-бұл мемлекеттен мүлікті ұзақ мерзімді жалға алу нысаны.

Концессия-бұл шарттық қатынастар шеңберінде жеке бастама негізінде мемлекеттік меншікті уақытша басқару нысаны. Жекеше әріптес (концессионер) мемлекеттік меншікті пайдалануға айрықша құқықтарды алады. Концессияның әлемдік практикасында мынадай түрлерге бөлінеді:

- мемлекеттік меншік объектілерін жеке компания басқаруына беру;
- инфрақұрылымдық объектілерді салуға және жетілдіруге арналған концессия;
- қолда бар инфрақұрылым объектілеріне арналған концессия.

Мемлекеттік-жеке меншік кәсіпорындар МЖӨ ең көп таралған нысаны. Бұл нысанның ерекшелігі-бірлескен кәсіпорындар тараптардың үлестік қатысуымен жұмыс істейді. Бұл ретте мемлекет кәсіпорын қызметінің барлық тараптарына қатысады (инвестициялық, инновациялық, шаруашылық, өндірістік, әкімшілік).

Кластерлер салаға материалдық, қаржылық, интеллектуалды ресурстар ағынының қуатты факторлары болып табылады. Сондай-ақ, бірқатар Азия елдерінде: Сингапур, Оңтүстік Корея, Жапония, Қытай, Үндістан, сондай-ақ Орталық Еуропа мен Латын Америкасы елдерінде кластерлік модельді енгізуге негізделген өнеркәсіптік политиканы және өңірлік экономиканы сәтті қалыптастырылғанын атап өткен жөн. ТМД елдері арасында кластерлеудің ұлттық тұжырымдамасын қалыптастыруға Ресей, Украина, Қазақстан кірісті.

Қазақстанда кластерлерді дамыту жоғары технологиялар салаларының өсуіне, депрессивті аудандардың экономикалық белсенділігін арттыруға, инвестициялық климатты және өңірлердің тартымдылығын жақсартуға ықпал етеді. Кластердің синергетикалық әсері кластердің әрбір қатысушысы қызметінің экономикалық тиімділігі мен пәрменділігін күшейтуден тұрады. Қазақстан Республикасының Туризм саласындағы бәсекеге қабілеттілігін арттыра отырып, кластерлік тәсіл мемлекеттің, кәсіпкерлердің және олардың қызметкерлерінің кірістерінің тұрақты өсуіне жәрдемдесетін болады. Бұл өз кезегінде халықтың әл-ауқатын арттыруға әкелуі тиіс. Туризмді дамыту жоспарында Қазақстанның неғұрлым перспективалы өңірі бар аттрактивтік туристік әлеуетке байланысты Алматы қаласы мен Алматы облысы болып табылады. Қазақстанның осы өңірінде туристік ұйымдар мен тартымды туристік бағыттар шоғырланған. Бұл өңір бизнесмендердің мемлекетпен ынтымақтастыққа дайындығы бойынша да, инфрақұрылым бойынша да кластерлік бастамаларды іске асыру үшін неғұрлым қолайлы болып табылады. Алматы қаласында жақсы көлік айрығы және халықаралық аэропорт бар. Алматыда туристік кластерді дамыту жөніндегі бағдарламаға ірі туристік объектілер кірді. Олардың ішіне-кіші және Үлкен Алматы шатқалы, Горельникке, Тұйық-Су және Шымбұлақ жолы, "Алтын Емел" ұлттық табиғи паркі, Ұлы Жібек жолы, Шарын каньоны, Көлсай көлдері, Тамғалы Тас шатқалы жатады. Қазақстанның туристік кластеріндегі мемлекеттік-жеке меншік әріптестік ІЖӨ-де туризм үлесінің өсуіне, туристік бизнесте, сондай-ақ осы салаға жанама түрде жататын салаларда жаңа жұмыс орындарын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Туристік кластер қызметтер көрсетудің әлемдік тәжірибесін жетілдіруге, туристерге қызмет көрсету мәдениетінің өсуіне, сондай - ақ инфрақұрылым объектілерінің құрылысын кеңейтуге, жаңа технологияларды дамытуға әкеледі. Осының барлығы, өз кезегінде, Қазақстанның олардың

шоғырлануы мен кооперациясының үлкен деңгейінің белгілі бір бөлігі ретінде танымалдығына алып келеді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Вестник ГЧП. -№2. [Электронный ресурс]. –Режим доступа: http://kzppp.kz/wp-content/uploads/2015/10/vestnik_2009_3.pdf.

2. Об утверждении планов по созданию и развитию пилотных кластеров в приоритетных секторах экономики: утв. Постановлением Правительства № 633 25 июня 2005 г. (с изменениями и дополнениями)

3. Теория управления. Учебник / Под общ. ред. А.Л. Гапоненко, д.э.н., проф.; А.П. Панкрухина, д.э.н., проф. — М.: Изд-во РАГС, 2003. — 558 с.

4. Бейсембинова А.Ш. Кластерный подход в реализации проектов государственно-частного партнерства // Экономика и современный менеджмент: теория и практика: сб. ст. по материалам VII Международной науч. – практ. конф. -№ 7. – Ч. 1. –Новосибирск: Сиб Ак , 2011.